

Patryk Pleskot

<https://orcid.org/0000-0001-5627-8325>

Oddziałowe Biuro Badań Historycznych IPN w Warszawie,
Uniwersytet Rzeszowski

„WŁAMYWACZE Z SB”. AKCJE PENETRACYJNE KONTRWYWIADU PRL W KONSULACIE USA W KRAKOWIE (LATA OSIEMDZIESIĄTE XX W.) – SZKIC ŹRÓDŁOZNAWCZY

Sukcesywne udostępnianie w ostatnich latach przez Instytut Pamięci Narodowej dokumentów przechowywanych wcześniej w tzw. zbiorze zastrzeżonym pogłębiło naszą wiedzę na temat działań kontrwywiadowczych Departamentu II MSW (i jednostek z nim współpracujących), m.in. wobec zachodnich placówek dyplomatycznych rozlokowanych w PRL. Gdy w 2013 r. przygotowywałem do druku dwa tomy publikacji *Dyplomata, czyli szpieg?*¹, nie zdawałem sobie sprawy chociażby z wieloletniej praktyki wykradania zachodniej poczty dyplomatycznej przez kontrwywiad na lotnisku Okęcie, realizowanego od połowy lat siedemdziesiątych do końca następnej dekady. Obecnie opracowałem łącznie trzy tomy źródłowe poświęcone tej operacji, która nosiła kryptonim „Tajfun”².

¹ P. Pleskot, *Dyplomata, czyli szpieg? Działalność służb kontrwywiadowczych PRL wobec zachodnich placówek dyplomatycznych w Warszawie (1956–1989)*, cz. 1–2, Warszawa 2013.

² *Karnawał po amerykańsku. Placówki dyplomatyczne USA w PRL wobec polskich wydarzeń od sierpnia 1980 do grudnia 1981 r.*, oprac. P. Pleskot, Warszawa 2020; *Księża i dyplomaci. Spotkania pracowników amerykańskich placówek dyplomatycznych w PRL z przedstawicielami Kościoła w świetle dokumentów (1974–1988)*, oprac. P. Pleskot, Warszawa 2021; *Post po „karnawale”. Amerykańskie placówki dyplomatyczne w PRL wobec pierwszych tygodni stanu wojennego*, oprac. P. Pleskot, Warszawa 2021.

Odtajnione dokumenty zainteresowały również dziennikarza Tomasza Awłasewicza, który opublikował reportaż historyczny pt. *Niewidzialni*³. Opierając się na relacjach byłych funkcjonariuszy SB, autor opisuje śmiało nieraz operacje kontrwywiadowcze. Porusza również wątek penetracji Konsulatu USA w Krakowie (czyli po prostu włamań do budynku placówki). Temat ten zasygnalizowałem ostatnio w komunikacie zamieszczonym w „Biuletynie IPN”⁴, potrzebna jest jednak głębsza analiza tego intrygującego zagadnienia, przeprowadzona na podstawie może mało sensacyjnej, niekompletnej, ale dostępnej bazy źródłowej. Lektura dokumentów pozwoli umieścić problematykę penetracji obcych placówek przez kontrwywiad w perspektywie innej niż tylko popularna, nadal jednak – jak można sądzić – pozostanie więcej pytań niż odpowiedzi.

* * *

Służby kontrwywiadowcze – co zrozumiałe – interesowały się konsulem i pozostałymi placówkami USA w Polsce od początku ich funkcjonowania. Oficjalne powojenne stosunki nowych władz polskich z administracją amerykańską zostały nawiązane (kosztem rządu RP na uchodźstwie) 5 lipca 1945 r., kiedy to amerykański prezydent Harry Truman w odpowiedzi na notę premiera Edwarda Osóbki-Morawskiego przesłał (za pośrednictwem polskiej ambasady w Moskwie) notę ogłaszającą tę decyzję⁵. 16 stycznia 1946 r. w Poznaniu otwarto konsulat USA. W różnej formie i z przerwami funkcjonował on do 1996 r. Drugi konsulat – w Krakowie – zainaugurował oficjalną działalność 1 czerwca 1946 r. Został zamknięty już w kwietniu 1947 r. Ponowne otwarcie nastąpiło dopiero 5 lipca 1974 r. Placówka mieściła się przy ul. Stolarskiej. Jako konsulat generalny (formalnie od 1992 r.) działa do dziś⁶.

Udane akcje penetracyjne w konsulacie dotyczą lat osiemdziesiątych (stąd takie określenie chronologii w tytule). Ich ślady można odnaleźć w jednym z tomów dużej sprawy obiektowej o krypt. „MKB”, której dokumentacja – niestety niepełna – jest przechowywana w 25 teczkach w Archiwum IPN⁷. Najstarsze materiały z tej sprawy sięgają początku

³ T. Awłasewicz, *Niewidzialni. Największa tajemnica służb specjalnych PRL*, Warszawa 2021.

⁴ P. Pleskot, *Wedrzeć się do konsulatu USA*, „Biuletyn IPN” 2021, nr 5, s. 47–49.

⁵ *Stosunki dyplomatyczne Polski 1944–1978. Informator*, t. 3: *Ameryka*, oprac. J. Patryas, Warszawa 1979.

⁶ Department of State, Office of the Historian, *A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Poland*, <https://history.state.gov/countries/poland>, dostęp 25 V 2021 r.

⁷ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (dalej: AIPN), 003172/64, t. 1–25.

lat siedemdziesiątych, najnowsze – roku 1990. Sprawa dotyczyła „głównych producentów środków techniki bezpieczeństwa krajów kapitalistycznych” i była prowadzona przez wyspecjalizowany w tego typu tematyce Wydział IX Departamentu II MSW⁸.

W ramach SO krypt. „MKB” kontrwywiad usiłował rozpoznać najróżniejsze techniki zabezpieczeń stosowane w zachodnich placówkach dyplomatycznych (a także gromadził informacje na temat ich producentów, zastosowanych rozwiązań itp.) oraz wypracowywać własne metody łamania tych zabezpieczeń. Dlatego w zachowanych materiałach pełno jest najróżniejszych – bardzo nieraz szczegółowych i wąskospecjalistycznych – analiz technicznych, planów, rysunków, schematów⁹.

Oprócz tego w dokumentach można natrafić na zdawkowe zazwyczaj informacje dotyczące akcji penetracyjnych, zrealizowanych z wykorzystaniem tej wiedzy i za pomocą wypracowanych metod technicznych. Dotyczyły one ambasady Wenezueli w Warszawie¹⁰, ambasady Hiszpanii¹¹, ambasady Indii¹², ambasady Argentyny¹³, a także Konsulatu USA w Krakowie¹⁴.

Źródła z tej ostatniej teczki chyba w najbardziej wyraźny sposób ukazują zamiary kontrwywiadu, dlatego zostały wybrane do omówienia w tym artykule. Materiały te są jednak fragmentaryczne i wciąż pozostają enigmatyczne. To przede wszystkim dokumentacja fotograficzna, nie zawsze opisana w sposób jasny, a także – jak zwykle – różne materiały techniczne. Nie wszystkie dotyczą Krakowa. Jedynym szerszym, bezpośrednim komentarzem do akt technicznych i fotografii jest informacja na temat „możliwości kontroli tajnych dokumentów Konsulatu USA w Krakowie”, przesłana w styczniu 1987 r. przez dyrektora Departamentu II MSW płk. Janusza Seredę m.in. na biurko gen. Czesława Kiszczaka¹⁵.

Jak enigmatycznie stwierdzał Sereda, „w działaniach prowadzonych od 1983 r. wobec Konsulatu USA w Krakowie wypracowano możliwość

⁸ AIPN, 003172/64, t. 20, Zarządzenie dyrektora Departamentu II nr 011/72 w sprawie zakresu działania komórek organizacyjnych departamentu, 16 VI 1972 r., b.p.; zob. także *Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza*, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008, s. 24–25.

⁹ AIPN, 003172/64, t. 1, 2, 5, 7, 8, 12–19, 21, 22, 25.

¹⁰ AIPN, 003172/64, t. 3.

¹¹ AIPN, 003172/64, t. 4.

¹² AIPN, 003172/64, t. 10.

¹³ AIPN, 003172/64, t. 11.

¹⁴ AIPN, 003172/64, t. 9.

¹⁵ *Ibidem*, Informacja dyrektora Departamentu II MSW na temat wypracowania możliwości kontroli tajnych dokumentów Konsulatu USA w Krakowie, styczeń 1987 r., k. 33–34.

kontroli całego budynku poza bunkrem, gdzie Amerykanie do połowy 1986 r. wykorzystywali aparaturę do tajnej rejestracji nieupoważnionego wejścia¹⁶. Dyrektor nie wyjaśnił okoliczności uzyskania takich możliwości działania. Tymczasem „w toku kolejnych akcji przy użyciu sprzętu do wykrywania promieniowania podczerwonego, ultradźwięków i mikrofal” w drugiej połowie 1986 r. funkcjonariusze Wydziału IX Departamentu II MSW przekonali się, że aparatura do tajnej rejestracji wejść już nie funkcjonuje¹⁷. Nie wiadomo, ile takich akcji było, jak często je organizowano i na czym konkretnie polegały.

Z akt wynika, że między 18 a 23 grudnia 1986 r. „podjęto działania wobec szyfrowego zamknięcia skarbcza, gdzie:

- pokonano wszystkie zabezpieczenia skarbcza i szaf pancernych, opanowano system zamków szyfrowych, zapewniając możliwość kolejnych tajnych wejść i dotarcia do sklasyfikowanych dokumentów;
- sfotografowano 865 stron różnych dokumentów, w tym tajnych i poufnych, dotyczących problematyki politycznej oraz mających znaczenie operacyjne (instrukcja o trybie przyjmowania oferentów, naprowadzenia na działania obywateli PRL godzące w interesy państwa);
- uzyskano przez opanowanie szyfrowych systemów zamków oraz kluczy możliwość wejścia do innych pomieszczeń placówki;
- stwierdzono, że placówka wyposażona została w wielostanowiskowy system informatyczny firmy »Wang« wykorzystywany m.in. do przechowywania informacji¹⁸.

Ponadto „ustalono, że system bezpieczeństwa skarbcza po wielu udoskonaleniach (wymiana zamków na specjalnie opracowane konstrukcje, przebudowa pomieszczeń) nadal oparty jest o licznik otwarć drzwi pancernych i można go zamienić – co też wykonano¹⁹”.

Informacje MSW wymagają komentarza. Przede wszystkim nie sposób ustalić, na czym konkretnie polegały owe „działania wobec szyfrowego zamknięcia skarbcza”. Stosunkowo długi okres (18–23 grudnia 1986 r.) sugeruje, że chodzi o serię działań, a nie tylko pojedyncze włamanie. Co więcej, z treści notatki wynika, że jakieś formy włamań realizowano co najmniej od 1983 r., tylko nie obejmowały one specjalnie zabezpieczonych pomieszczeń.

Opanowanie systemu zamków szyfrujących było niewątpliwie dużym sukcesem i – przynajmniej do momentu zmiany systemu – rzeczywiście

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ *Ibidem.*

bardzo ułatwiało kolejne przedsięwzięcia tego typu. Równie cenne były zdobycze: blisko tysiąc zdjęć co najmniej poufnych materiałów to bardzo wymierny rezultat penetracji. Nie przypadkiem Sereda wymienił w tym zbiorze instrukcję o zasadach przyjmowania tzw. oferentów, czyli osób oferujących usługi wywiadowcze zachodnim służbom – znajomość takich procedur umożliwiała skuteczniejsze prowadzenie kombinacji operacyjnych polegających na podsyłaniu placówkom dyplomatycznym fałszywych oferentów (prowokatorów)²⁰.

Penetracja służyła także podstawowemu celowi SO krypt. „MKB”: pozyskiwaniu danych na temat urzędzeń i systemów zabezpieczających placówki – i cel ten udało się zrealizować.

Jak zapewniał Sereda, „wszystkie przedsięwzięcia przebiegały bez zakłóceń. Dekonspiracji nie stwierdzono”²¹. W związku z tym dyrektor Departamentu II zgadzał się na przeprowadzenie w przyszłości kolejnych akcji penetracyjnych. Wśród możliwych ulepszeń wymieniał:

- „– zsynchronizowanie ich terminów z kursami poczty dyplomatycznej na linii ambasada [USA] – konsul – ambasada (uwzględniając przepisy obiegu dokumentów tajnych w placówce);
- techniczno-operacyjne opanowanie komputerowych zbiorów informacji i urzędzeń do ich zapisu;
- rozpoznanie i opracowanie elektronicznych maszyn do pisania, wykorzystywanych do informacji klasyfikowanych”²².

Wobec braku innych notatek tego typu nie sposób odpowiedzieć, czy któryś z tych celów został osiągnięty. Warto za to zwrócić uwagę, że dostęp do dokumentacji przechowywanej w konsulacie umożliwiał wgląd nie tylko w materiały sporządzone na miejscu, lecz także w korespondencję prowadzoną między poszczególnymi placówkami w Polsce, a nawet w dokumenty z zewnątrz (np. z Departamentu Stanu), które trafiały do Krakowa na podstawie rozdzielników.

Nieliczne zestawienia statystyczne, związane zarówno z tajnymi penetracjami, jak i akcją „Tajfun”, pozwalają odtworzyć – z pewnymi zastrzeżeniami – skalę zjawiska. I tak w całym 1982 r. Departament II MSW przejął 3295 „ważniejszych dokumentów” (łącznie ponad 37 500 stron) z kilku-

²⁰ Zob. P. Pleskot, *Zagadka „oferentów”. W jaki sposób analizować motywacje obywateli PRL dobrowolnie oferujących działalność wywiadowczą zachodnim wywiadom?* [w:] *Antropologia donosu*, red. R. Klementowski, J. Syrnyk, Wrocław–Warszawa 2017, s. 97–110.

²¹ AIPN, 003172/64, t. 9, Informacja dyrektora Departamentu II MSW na temat wypracowania możliwości kontroli tajnych dokumentów Konsulatu USA w Krakowie, styczeń 1987 r., k. 33–34.

²² *Ibidem*.

nastu placówek dyplomatycznych w ramach 123 przeprowadzonych akcji („przedsięwzięć operacyjnych”). Obiektów amerykańskich – a konkretniej konsulatów w Krakowie i Poznaniu – dotyczyło aż 2591 „ważniejszych dokumentów” (czyli ponad 19 tys. stron) z 44 akcji²³. „Ważniejsze dokumenty” to niezbyt precyzyjne określenie; nie wiadomo też, ile konkretnie akcji przeprowadzono akurat w konsulacie w Krakowie. Nie można przy tym wykluczyć, że w zestawieniu tym w jakiś sposób ujęto również akcje organizowane w ramach operacji „Tajfun”.

Wcześniejsze zestawienia sugerują wyraźną przewagę Poznania nad Krakowem. Według notatki sporządzonej w lipcu 1981 r. przez Zbigniewa Twerda, naczelnika Wydziału I Departamentu II MSW, w 1980 r. kontrwywiad przechwycił 5180 stron „dokumentów klasyfikowanych” w ramach 57 przedsięwzięć specjalnych związanych z konsulatami USA w Poznaniu (krypt. „Arete”) i w Krakowie (krypt. „Ajas”). Poznania dotyczyło aż 45 z nich. Znow nie można wykluczyć jakiegos powiązania tych danych z „Tajfunem”²⁴.

Szersza analiza materiałów z SO krypt. „MKB” pozwala rzucić nieco światła na kolejne podstawowe pytanie: w jaki sposób kontrwywiad PRL przeprowadzał takie akcje penetracyjne?

Naturalne skojarzenie wiąże się z celami SO „MKB”. W jej ramach usiłowano przecież właśnie przełamywać techniczne zabezpieczenia stosowane m.in. w krakowskim konsulacie. Barwnie opisują je rozmówcy Tomasza Awłasewicza we wspomnianym reportażu. Źródła archiwalne na ogólnym poziomie potwierdzają ich słowa.

Być może najbardziej ciekawy z poruszanych przez rozmówców dziennikarza wątków dotyczy wykorzystywania materiałów promieniotwórczych przez Wydział IX Departamentu II MSW do sporządzania radiogramów zamków stosowanych w takich placówkach jak Konsulat USA w Krakowie. Warto choćby pokrótce przedstawić ten niecodzienny i do niedawna nieobecny w literaturze przedmiotu wątek. W marcu 1985 r. naczelnik Wydziału IX płk Kazimierz Rzepka wysłał pismo do dyrektora Seredy. Poinformował go, że „w związku z realizacją [...] zadań kontrwywiadowczych zachodzi potrzeba zakupu źródeł promieniotwórczych w I[nstytucie] B[adań] J[ądrowych] Świerk i wykonania pojemnika na źródła promieniotwórcze w Zakładach [Urządzeń Jądrowych] »Polon« w Poznaniu”²⁵.

²³ AIPN, 3057/222, Zestawienie przedsięwzięć specjalnych w obiektach kontrolowanych przez Departament II MSW w okresie I I – 31 XII 1982 r., [1983 r.], k. 14.

²⁴ *Ibidem*, Informacja naczelnika Wydziału I Departamentu II MSW na temat działań specjalnych w obiektach „Ajas” i „Arete”, 23 VII 1981 r., k. 15–16.

²⁵ AIPN, 003172/64, t. 2, Raport naczelnika Wydziału IX Departamentu II MSW dla dyrektora Departamentu II MSW w sprawie zakupu źródeł promieniotwórczych, 27 III 1985 r., k. 4–7.

Wydział współpracował z IBJ w Świerku od co najmniej kilku lat – na zewnątrz występował pod legendą Jednostki Wojskowej nr 3041. Używane izotopy Co-60 i Ir-192 z czasem ulegały rozkładowi, dlatego też okresowo trzeba było ponawiać całą operację²⁶. Współpraca z zakładami „Polon” była świeższą inicjatywą: do tej pory wydział najczęściej wykorzystywał radziecki pojemnik „Ptacha” na izotop promieniotwórczy Ir-192²⁷.

Jako Jednostka Wojskowa nr 3041 Wydział IX kontaktował się również z Wojskowym Instytutem Higieny i Epidemiologii, który kontrolował wszelkie przedsięwzięcia z wykorzystaniem izotopów i wydawał zezwolenia na zakup źródeł; a także z oddziałem Biura Ochrony Rządu (Jednostką Wojskową nr 1004) w Świerku, który pomagał (nie wiadomo, w jaki konkretnie sposób) w kontaktach z IBJ. Konieczność konspirowania działań powodowała przy tym pewne komplikacje związane ze źródłami finansowania drogich towarów (w 1985 r. w wydziale koszt zakupu izotopu i wykonania pojemnika wyceniano na 1,7 mln zł)²⁸.

W ramach realizacji zamówienia Jednostki Wojskowej nr 3041 zakłady „Polon” nawiązały współpracę m.in. z czeskim producentem osłon uranowych „Kovo” (za pośrednictwem Centrali Handlu Zagranicznego „Metronex”)²⁹. Prawdopodobnie budowę pojemnika zakończono dopiero w 1987 r.³⁰ Za to na kilka miesięcy przed akcją penetracyjną w konsulacie w grudniu 1986 r. ośrodek w Świerku ukończył bliżej nieznaną „zestaw oprzyrządowania” o krypt. „Sosna II”, najpewniej w ramach tychże prac nad izotopami. „Zastosowanie nowoczesnych rozwiązań konstrukcyjnych i wysoka jakość wykonania pozwala zaliczyć zestaw do najnowocześniejszych urządzeń tego typu w kraju i na świecie” – chwalił nowy nabytek dyrektor Sereda³¹. Być może zestaw został użyty właśnie do złamania zabezpieczeń sejfu Konsulatu USA w Krakowie.

Zaledwie kilka dni po udanej akcji krakowskiej inspektor Wydziału IX kpt. mgr inż. Andrzej Skwierczyński sporządził notatkę służbową okreś-

²⁶ Zob. *ibidem*, Notatka służbowa st. inspektora Wydziału IX Departamentu II Władysława Banacha w sprawie legendowania działań wydziału, 11 IV 1985 r., k. 9.

²⁷ *Ibidem*, Notatka służbowa st. inspektora Wydziału IX Departamentu II Władysława Banacha w sprawie zamówień realizowanych w IBJ Świerk, 11 XII 1985 r., k. 64.

²⁸ *Ibidem*, Raport naczelnika Wydziału IX Departamentu II MSW dla dyrektora Departamentu II MSW w sprawie zakupu źródeł promieniotwórczych, 27 III 1985 r., k. 4–7.

²⁹ *Ibidem*, Notatka służbowa st. inspektora Wydziału IX Departamentu II MSW w sprawie realizacji pojemnika na izotop Co-60, 21 X 1985 r., k. 31.

³⁰ *Ibidem*, Notatka służbowa st. inspektora Wydziału IX Departamentu II Władysława Banacha w sprawie potrzeb finansowych wydziału, 31 XII 1986 r., k. 118.

³¹ *Ibidem*, Wniosek dyrektora Departamentu II MSW o przyznanie nagrody dla pracowników Instytutu Energii Atomowej w Świerku za wykonanie zestawu „Sosna II”, 27 V 1986 r., k. 76.

lającą orientacyjne koszty „realizacji tematu gammametrii i gammagrafii”. Wyliczył je na 3,7 mln zł – znacznie więcej niż kilkanaście miesięcy wcześniej. Miały one być przeznaczone na sfinalizowanie przez zakłady „Polon” prac nad pojemnikiem na izotop Co-60 o dużej aktywności (i na jego załadunek w Świerku), dwukrotną wymianę izotopów w radzieckich pojemnikach „Ptacha” oraz „wdrożenie tematu płaskich sond scyntylicyjnych” (używanych m.in. do pomiaru skażenia).

Oprócz pracy z materiałami promieniotwórczymi funkcjonariusze Wydziału IX Departamentu II MSW posługiwali się także bardziej tradycyjnymi metodami w inwigilacji technicznej placówek dyplomatycznych. I tak np. w 1985 r. wzmiankowany naczelnik wydziału zamówił w Wydziale Ogólnym wywiadowczego Departamentu I MSW specjalistyczne zamki marki Medeco (produkowane przez amerykańską firmę Locksmith). Prosił też kolegów z wywiadu o nadsyłanie bieżących katalogów z ofertą tej firmy³².

Oprócz środków technicznych przy organizowaniu włamań do konsulatu amerykańskiego w Krakowie korzystano zapewne – choć nie ma na to bezpośrednich dowodów – z wiadomości uzyskanych w toku wspomnianej na początku operacji „Tajfun”, w ramach której fotografowano zawartość worków z pocztą dyplomatyczną przechodzących przez lotnisko na Okęciu. Wskazuje na to kilka poszlak: po pierwsze – cytowany postulat zsynchronizowania akcji penetracyjnych z dostawami poczty dyplomatycznej; po drugie – pewna nadreprezentacja materiałów krakowskich na tle przechwyconych przez kontrwywiad dokumentów Konsulatu USA w Poznaniu i Ambasady USA w Warszawie. Po trzecie, ani w wyniku penetracji, ani perlustracji poczty dyplomatycznej kontrwywiad nie natrafił (z reguły) na materiały komórek wywiadowczych CIA mieszczących się w konsulatach i ambasadzie. Wspólne ograniczenia też mogły stanowić element łączący „MKB” z „Tajfunem”. Po czwarte wreszcie, numer sygnatury archiwalnej sprawy „Tajfun”³³ bezpośrednio poprzedza sygnaturę „MKB” (co oczywiście nie jest żadnym decydującym czynnikiem).

Nie można przy tym zapominać o czynniku ludzkim, a konkretnie o tajnych współpracownikach SB. Tak się składa, że najbardziej bodaj pracowity TW związany z amerykańskimi placówkami dyplomatycznymi obracał się akurat w środowisku Konsulatu USA w Krakowie. Mowa o „Gromie”/„Ketlingu”, czyli Andrzeju Głowaczu (ur. 1927) – dzienni-

³² *Ibidem*, Pismo naczelnika Wydziału IX Departamentu II MSW do naczelnika Wydziału Ogólnego Departamentu I MSW w sprawie zamków marki Medeco, 29 IV 1985 r., k. 10–11.

³³ AIPN, 003172/63, t. 1–4.

karzu, prasoznawcy, tłumaczu, który pracował m.in. z asystentem ds. kulturalnych Konsulatu USA w Krakowie w latach 1974–1990. Posiadanie stałego źródła informacji w konsulacie bardzo ułatwiało wybór odpowiedniego czasu na przeprowadzenie penetracji – zarówno tych „zwykłych”, jak i włamań do sejfów. Niestety, choć zachowało się 10 opasłych tomów teczek pracy „Groma”/„Ketlinga” (ze źródłami sięgającymi pierwszej połowy lat pięćdziesiątych), to materiały w nich zawarte urywają się na początku lat osiemdziesiątych³⁴. Brakuje też teczek personalnej TW. Nie można więc precyzyjnie określić roli Głowacza w akcjach penetracyjnych wobec Konsulatu USA w Krakowie.

* * *

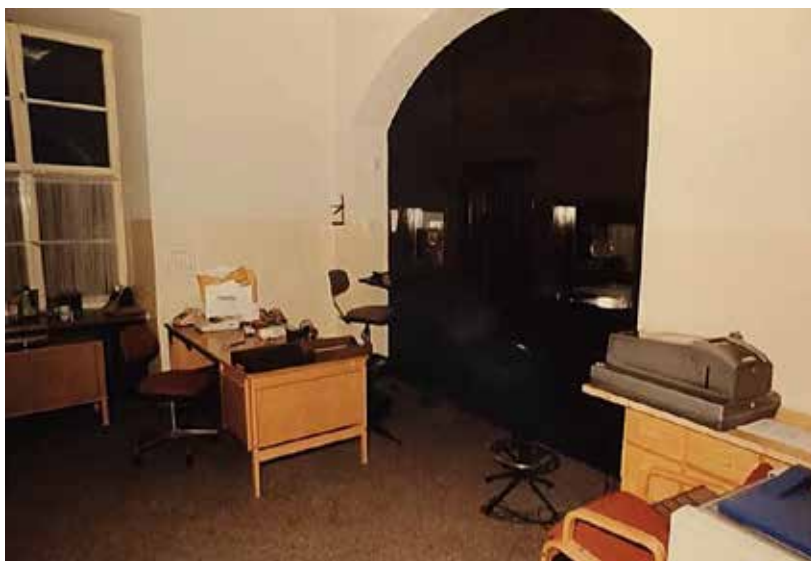
Czy w najbliższych latach, w miarę analizowania coraz większej liczby materiałów archiwalnych, dowiemy się o kolejnych sukcesach kontrwywiadu PRL? Pytanie pozostaje otwarte, zaryzykowałbym jednak przypuszczenie, że nie dojdzie do nowego przełomu. Powód jest prosty: trudno chyba spodziewać się tak dużego „zastrzyku teczek” jak ten, który nastąpił po odtajnieniu zdecydowanej większości tzw. zbioru zastrzeżonego IPN. Jest jednak prawdą, że o ile w opinii wielu specjalistów, dziennikarzy i laików zbiór ten nie okazał się aż tak atrakcyjny i nie zrewolucjonizował – jak niektórzy z nich oczekiwali – naszej wiedzy na temat działania służb specjalnych w PRL³⁵, o tyle badaczom historii kontrwywiadu cywilnego „ludowej” Polski dostarczył on wielu zaskoczeń.

³⁴ Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie (dalej: AIPN Kr), 009/8096, t. 1–10.

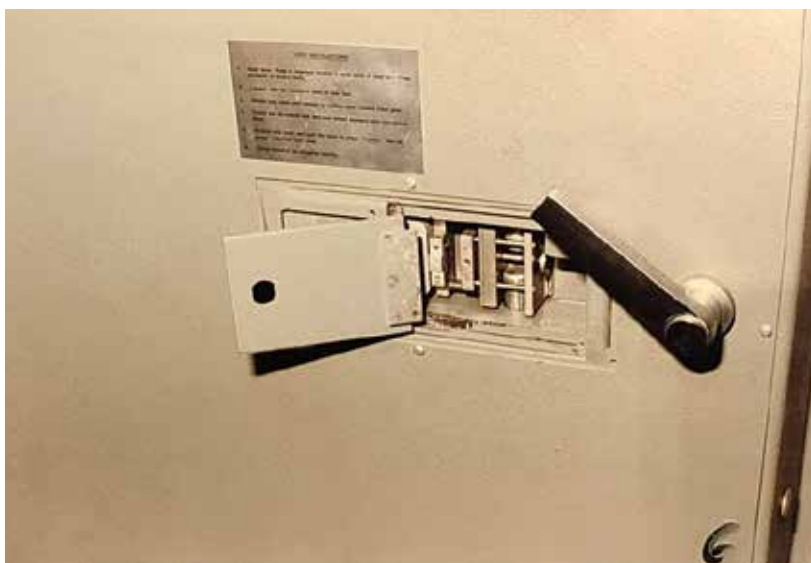
³⁵ Zob. np. A. Grajewski, *Tajemnice „zetki”*, <https://www.gosc.pl/doc/3681131.Tajemnice-zetki>, dostęp 9 VI 2022 r.; *Zbiór zastrzeżony IPN coraz mniej atrakcyjny*, <https://radioszczecin.pl/29,5985&idpi=1&idxi=353129&go=morelistinsert&si=183>, dostęp 9 VI 2022 r.

Aneks

Wybrane zdjęcia z penetracji Konsulatu USA w Krakowie (grudzień 1986 r.)

Źródło: AIPN, 003172/64, t. 9, b.p.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej (AIPN).

Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Krakowie (AIPN Kr).

Opracowania

Aparat bezpieczeństwa w Polsce. Kadra kierownicza, t. 3: 1975–1990, red. P. Piotrowski, Warszawa 2008.

Awłasewicz T., *Niewidzialni. Największa tajemnica służb specjalnych PRL*, Warszawa 2021.

Karnawał po amerykańsku. Placówki dyplomatyczne USA w PRL wobec polskich wydarzeń od sierpnia 1980 do grudnia 1981 r., oprac. P. Pleskot, Warszawa 2020.

Księża i dyplomaci. Spotkania pracowników amerykańskich placówek dyplomatycznych w PRL z przedstawicielami Kościoła w świetle dokumentów (1974–1988), oprac. P. Pleskot, Warszawa 2021.

Pleskot P., *Dyplomata, czyli szpieg? Działalność służb kontrwywiadowczych PRL wobec zachodnich placówek dyplomatycznych w Warszawie (1956–1989)*, cz. 1–2, Warszawa 2013.

Pleskot P., *Wedrzeć się do konsulatu USA*, „Biuletyn IPN” 2021, nr 5.

Pleskot P., *Zagadka „oferentów”. W jaki sposób analizować motywacje obywateli PRL dobrowolnie oferujących działalność wywiadowczą zachodnim wywiadom?* [w:] *Antropologia donosu*, red. R. Klementowski, J. Syrynek, Wrocław–Warszawa 2017.

Post po „karnawale”. Amerykańskie placówki dyplomatyczne w PRL wobec pierwszych tygodni stanu wojennego, oprac. P. Pleskot, Warszawa 2021.

Stosunki dyplomatyczne Polski 1944–1978. Informator, t. 3: *Ameryka*, oprac. J. Patryas, Warszawa 1979.

Netografia

Department of State, Office of the Historian, *A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: Poland*, <https://history.state.gov/countries/poland>, dostęp 25 V 2021 r.

Streszczenie: W artykule przedstawiono wybrane źródła dotyczące problematyki akcji penetracyjnych organizowanych przez Wydział IX Departamentu II MSW w Konsulacie USA w Krakowie w latach osiemdziesiątych. Badacze i dziennikarze zyskali możliwość analizowania tych i pokrewnych działań dopiero w ostatnim czasie, w miarę likwidowania tzw. zbioru zastrzeżonego IPN. Choć zachowała się jedynie niepełna dokumentacja podejmowanych akcji penetra-

cyjnych i środków technicznych wykorzystywanych do ich realizacji, pozwala ona uświadomić sobie skalę działań, jakie prowadził kontrwywiad cywilny PRL w szerokich ramach inwigilacji zachodnich dyplomatów.

Słowa kluczowe: SB, kontrwywiad, PRL, Konsulat USA w Krakowie, akcje specjalne

Patryk Pleskot (ur. 1980), doktor habilitowany nauk politycznych od 2015 r., doktor nauk humanistycznych w zakresie historii od 2007 r., profesor Uniwersytetu Rzeszowskiego. Absolwent Uniwersytetu Warszawskiego i École des hautes études en sciences sociales w Paryżu. Studiował także na uniwersytecie w Nancy. Stypendysta Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz rządu Republiki Francuskiej; *visiting fellow* na University of Western Sydney (2013). Członek m.in. Polish American Historical Association (PAHA), Polish Studies Association (PSA) i Baltic Intelligence and Security Studies Association (BISSA). Obecnie główny specjalista w Oddziałowym Biurze Badań Historycznych IPN w Warszawie. Autor ponad 150 artykułów naukowych, a także autor, współautor lub redaktor ponad 40 książek. Laureat m.in. Nagrody Historycznej „Polityki”, nagrody Klio, konkursu na najlepszą „Książkę Historyczną Roku”.

“Burglars from the Security Service”. Penetration Actions of the Counterintelligence of the Polish People’s Republic in the US Consulate in Cracow (1980s) – A Source Sketch

Abstract: This article presents selected sources on the issue of penetration actions organised by Division IX of Department II of the Ministry of the Interior at the US consulate in Cracow in the 1980s. Researchers and journalists have only recently gained the opportunity to analyse these and related activities, as the so-called restricted collection of the Institute of National Remembrance has been liquidated. Although only incomplete documentation of the penetration actions undertaken and the technical means used to carry them out has survived, it shows the scale of the activities carried out by the civilian counterintelligence of the Polish People’s Republic in the broad framework of the surveillance of Western diplomats.

Keywords: Security Service, counterintelligence, Polish People’s Republic, US consulate in Cracow, special operations

Patryk Pleskot (b. 1980), PhD in Political Science since 2015, PhD in History since 2007, Professor at the University of Rzeszów. Graduate of the University

of Warsaw and the École des hautes études en sciences sociales in Paris. He also studied at the University of Nancy. Scholarship holder of the Foundation for Polish Science, the Ministry of National Education and the Government of the French Republic; visiting fellow at the University of Western Sydney (2013). Member of, among other things, the Polish American Historical Association (PAHA), the Polish Studies Association (PSA) and the Baltic Intelligence and Security Studies Association (BISSA). He is currently the chief specialist at the Branch Historical Research Office of the Institute of National Remembrance in Warsaw. He is the author of more than 150 scientific articles and has authored, co-authored or edited more than 40 books. Winner of, among other things, the *Polityka* History Award, the Klio Award, and the competition for the best History Book of the Year.